

Notat utviklet av arbeidsgruppen for kunstnerisk utviklingsarbeid for UHR-Kunst, design og arkitektur, Oslo, 09.11.2022

Kunstnerisk utviklingsarbeid og åpen forskning

Innholdsoversikt

1. Innledning og overordnede prinsipper
2. Kunstnerisk utviklingsarbeid og åpen tilgang til publikasjoner/resultater
3. Kunstnerisk utviklingsarbeid og åpen tilgang til forskningsdata
4. Oppsummering og vurdering
5. Veien videre
6. Begrepsavklaringer

1. Innledning og overordnede prinsipper

Arbeidsgruppen for kunstnerisk utviklingsarbeid knyttet til den fagstrategiske enheten UHR-Kunst Design og Arkitektur etablerte våren 2022 en prosjektgruppe som fikk som oppdrag å beskrive utfordringene og mulighetene med prinsippet om *åpen forskning* for kunstnerisk utviklingsarbeid. Foranledningen var forventningene til åpenhet i sektoren, samt sluttrapporten «Infrastruktur og tjenester for FAIR forskningsdata», som kom 15.3.2022. Prosjektgruppen har bestått av Torben Lai, Kjetil Solvik og Jørn Mortensen (leder), med støtte fra Geir Davidsen og Linda Lien. Prosjektgruppen har i den siste delen av arbeidet også mottatt innspill og råd fra hele arbeidsgruppen for kunstnerisk utviklingsarbeid.

Dette notatet vil kunne revideres flere ganger da spørsmålene og problemstillingene som drøftes er i stadig endring. Notatet må derfor forstås som verktøy for refleksjon snarere enn en konklusjon.

--

I mer enn ti år har åpen forskning vært et sentralt tema på den internasjonale forskningspolitiske agendaen. Dette bygger på noen grunnleggende normer om demokratisering av kunnskap, kvalitet på forskningen, bidrag til bærekraftig samfunnsutvikling samt politisk legitimering av offentlig ressursbruk.

I norsk forskningspolitisk sammenheng er forventningene om åpen forskning oppsummert i *Forskningsrådets policy for åpen forskning* (2020). I tillegg til å vise til ambisjonene med mer åpenhet, så understrekes også dilemmaene som oppstår for ulike fagområder. «I en del tilfeller kommer hensyn til sikkerhet, personvern, opphavsrett, immaterielle verdier og forretningshemmeligheter i konflikt med

målsettingen om økt åpenhet. Egenarten til de ulike fagene fører til at forskere og forskningsinstitusjoner har ulike tradisjoner og muligheter for å bevege seg mot åpen forskning».¹

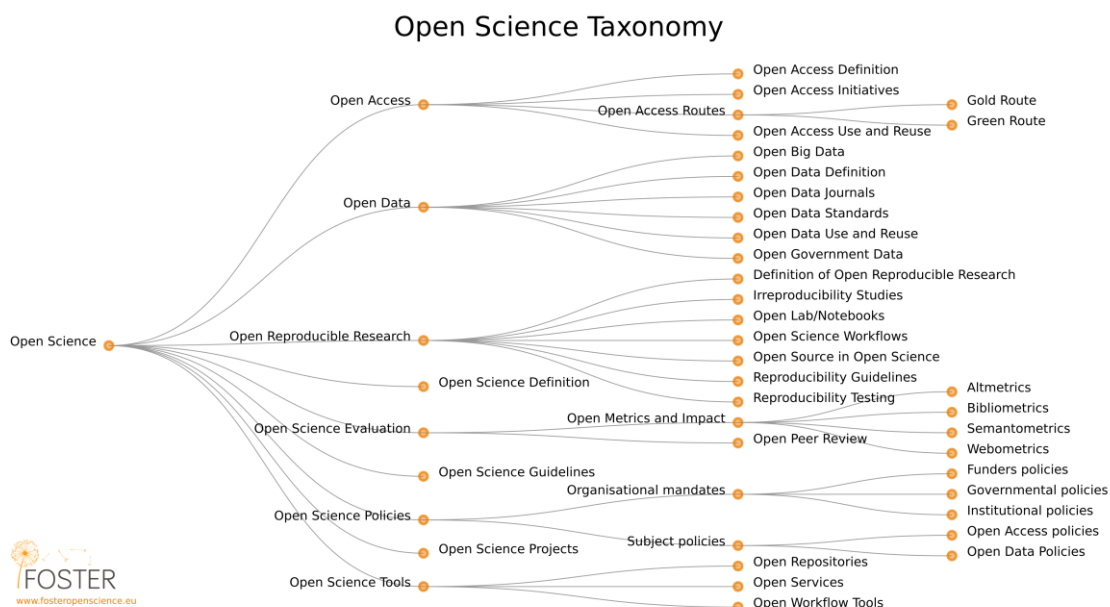
Denne bakgrunnen har utløst en ambisjon om å redegjøre for hvilke problemstillinger «åpen forskning» utløser for kunstnerisk utviklingsarbeid. Dette dokumentet søker derfor å bidra til å etablere en felles forståelse hva «åpen forskning» betyr i kunstnerisk utviklingsarbeid sammenheng, blant institusjonene som tilbyr høyere utdanning innen kunst, arkitektur og design i Norge. Ambisjonen er også å etablere en felles begrepsforståelse og å vise til mulige løsninger på eventuelle utfordringer.

Definitivt støtter dette dokumentet seg på forståelsen av åpen forskning som Norsk forskningsråd legger til grunn:

«Begrepet åpen forskning omfatter hele forskningsprosessen, fra initiering via finansiering og gjennomføring av forskningen, til dataforvaltning, analyse, vitenskapelig publisering, vitenskapelig syntese og kommunikasjon. Begrepet favner dermed vidt og brukes også til å betegne åpent samarbeid, åpen fagfelleevaluering, åpne arbeidsmetoder, åpne utdanningsressurser, forskningsintegritet, ansvarlighet og involvering av brukere og befolkning».²

Åpen forskning innebærer altså transparens i alle deler av forskning både når det gjelder målsetninger, kriterier, metoder, materialer og resultater. Åpen forskning inkluderer også transparens i fagfelleevaluering av forskere og forskning både når det gjelder evaluering av kvaliteten av forskningsresultater og knyttet til forskningssøknader.³

En grafisk fremstilling av taksonomien til åpen forskning er laget av Foster Open Science, som er et EU finansiert prosjekt for å fremme åpen forskning⁴:

¹ Norsk forskningsråds policy for åpen forskning (2020)

² Forskningsrådets policy for åpen forskning (2020)

³ Forskningsrådets policy for åpen forskning (2020)

⁴ <https://www.fosteropenscience.eu/>

Hvilke utfordringer utløser målsettingene og definisjonene av åpen forskning for kunstnerisk utviklingsarbeid? For å sortere i utfordringene er det avhørende å skille mellom ambisjonen om *åpen tilgang til resultater/publikasjoner* ("Open Access") og *åpen tilgang til forskningsdata* ("Open Data").⁵ Dette dokumentet adresserer spesifikt disse «formene» for åpenhet:

- A) kunstnerisk utviklingsarbeid og åpen tilgang til resultat/publikasjoner ("Open Access")
- B) kunstnerisk utviklingsarbeid og åpen tilgang til forskningsdata ("Open Data")

Hver av disse tematikkene utløser spesifikke problemstillinger for kunstnerisk utviklingsarbeid som vil bli drøftet særskilt. Man kunne argumentere for at også andre kategorier i taksonomikartet over ble diskutert, men det bærer for langt i dette notatet.

2. Kunstnerisk utviklingsarbeid og åpen tilgang til publikasjoner

2.1 Åpenhet og begrensninger

Norsk forskingsråd har sluttet seg til den internasjonale koalisjonen, cOAlition S, som står bak Plan S. Plan S angir følgende prinsipper for åpen tilgang til publikasjoner:

«With effect from 2021, all scholarly publications on the results from research funded by public or private grants provided by national, regional and international research councils and funding bodies, must be published in Open Access Journals, on Open Access Platforms, or made immediately available through Open Access Repositories without embargo.»⁶

Åpen tilgang til publikasjoner innebærer derfor at vitenskapelige publikasjoner gjøres gratis, umiddelbart og permanent for alle via internett. I kunstnerisk utviklingsarbeidssammenheng kan åpen tilgang til publikasjoner bety *åpen tilgang til resultater av kunstnerisk utviklingsarbeid*.

I utgangspunktet er det få *essensielle* grunner til at resultatene av kunstnerisk utviklingsarbeid ikke skal gjøres åpent tilgjengelige. Det er ingen spesielle egenskaper ved resultatenes format som hindrer åpenhet. Snarere tvert imot. Resultatene kan ofte ha en form og inngå i sammenhenger (akademiske og andre) hvor *formidling* er en institusjonell forventning (konserten, galleriet, scenen etc.) Likevel kan resultatene ofte ha *kvaliteter* som gjør åpen tilgang utfordrende, og hvor det må vurderes å gis unntak for forventningene om åpen tilgang. Dette knytter seg til resultater som preges av:

Kommersielle forhold

I tilfeller der forskningsresultatene har kommersiell verdi.

Opphavsrettslige forhold

I tilfeller der forskningsresultatene inneholder deler som omfattes av åndsverksloven.

Kontekstavhengige forhold

I tilfeller der en forskningsresultatet inneholder temporale deler som f.eks. en konsert eller et teaterstykke.

Personensitive opplysninger

⁵ Norsk forskingsråd har utviklet egne policyer for disse to områdene: <https://www.forskningsradet.no/forskningspolitisk-radgivning/apen-forskning/>

⁶ https://www.coalition-s.org/plan_s_principles/

I tilfeller hvor tilgjengeliggjøring av forskningsresultatene er i strid med gjeldende regelverk for personvern, kan ikke forskningsresultatene gjøres åpent tilgjengelig.

Sikkerhetshensyn

I tilfeller hvor tilgjengeliggjøring av forskningsresultatene kan true enkeltmenneskers eller nasjonal sikkerhet.

Eksempler som illustrerer utfordringene:

Eksempel A:

En billedkunstner er ansatt i 50% stilling som 1. amanuensis ved en kunstutdanningsinstitusjon, og er også knyttet til et galleri, som gjennom et forskningsprosjekt som er delfinansiert av utdanningsinstitusjonenes forskningstid, utvikler et kunstverk som omfattes av åndsverksloven og som har kommersiell verdi for kunstner og galleri.

Eksempel B:

En musikkartist er ansatt som professor ved en kunstutdanningsinstitusjon og er også knyttet til et plateselskap. Musikkartisten/professoren utvikler et musikkverk som del av et forskningsprosjekt delfinansiert av utdanningsinstitusjonens forskningstid. Musikkverket er et samarbeid med en tekstforfatter som ikke er tilknyttet kunstutdanningsinstitusjonen. Dette verket omfattes av åndsverksloven og har kommersiell verdi for musikkartist og plateselskap. Plateselskapet vil i mange sammenhenger ha kommersiell interesse gjennom salg av plater/strømming, samt gjennom eierskap til publiseringsrettighetene.

Eksempel C:

En filmskaper som er deltidsansatt ved en filmskole er også medeier i et lite produksjonsselskap. Filmskaperen utvikler et prosjekt som er delfinansiert av filmskolens forskningstid. Prosjektet har kommersiell interesse for filmteamet, som er samarbeidspartnere og som ikke er tilknyttet skolen, og for produksjonsselskapet. Den ferdige filmen vil møte et publikum både gjennom strømmetjenester og gjennom salg av billetter på kino.

Den delen av forskningsresultatet som er kunstverket/musikkverket/filmen i disse eksemplene omfattes av kommersielle interesser og/eller av opphavsrett og møter utfordringer med åpen tilgjengelighet. Et verk som er et samarbeidsprosjekt, kan ytterligere komplisere åpenhetsambisjonen.

Slike resultater/verk vil imidlertid kunne være interessante som *data* for annen type forskning, noe som kan representere andre utfordringer.⁷

Eksempel D:

Et scenisk verk skal fremføres i samarbeid med et teater som på grunn av sine utgifter i forbindelse med oppsetningen krever (til dels dyr) billettpris. Dette begrenser tilgjengeligheten ettersom forestillingen kun blir vist noen få ganger. Dokumentasjon av verket gir kun en begrenset forståelse for resultatet og opplevelsen av de publikumsdeltakende aspektene i verket.

Den delen av forskningsresultatet som er teaterstykket er omfattet av kontekstspesifikke forhold som begrenser åpenhetstilgangen til totaliteten av resultatet.

2.2 Lisensiering og Creative Commons

For å gjøre resultater av kunstnerisk utviklingsarbeid åpne kreves derfor en angivelse av åpenhetsgrad og lukkethet. Dette kan gjøres ved at de publiserte resultatene gis en CC-lisens (Creative Commons).⁸

«Alle variantene av Creative Commons-lisenser forutsetter navngivelse av rettighetshaver ved utnyttelse av det lisensierte verket. Utover dette kan rettighetshaveren sette som vilkår at det lisensierte verket bare kan bli brukt ikke-kommersielt, eller at verket også kan bli brukt kommersielt. I tillegg kan rettighetshaveren angi at brukene skal ha rett til å tilgjengelig gjøre verket i bearbeidet form, eller at verket bare kan tilgjengeliggjøres i sin opprinnelige form. Rettighetshaveren kan også sette som vilkår for bruken av verket at det lisensierte materialet skal deles av andre på samme vilkår som den opprinnelige tilgjengeliggjøringen fra rettighetshaverens side.»⁹

CC lisensene strekker seg fra svært åpne til det mest begrensede gjennom seks ulike grader av lisens. Listet fra de mest åpne til de mest lukkede:

1. *Navngivelse (CC-BY)*

Denne lisensen tillater gjenbrukere å distribuere, remikse, adaptere og bygge på materialet i et hvilket som helst medium eller format, så lenge opphavsperson krediteres. Dette er den mest åpne av alle lisensene som blir tilbudt og er anbefalt for maksimal bruk av det lisensierte materialet.

2. *Navngivelse - Del på samme vilkår (CC BY-SA)*

Denne lisensen tillater gjenbrukere å remikse, adaptere og bygge på materialet også for kommersielle hensyn, så lenge opphavsperson krediteres gis til opphavsperson og lisensierer det nye verket etter de samme standarder.

3. *Navngivelse - Ingen bearbeidelse (CC BY-ND)*

Denne lisensen tillater andre å gjenbruke verket for en hvilken som helst hensikt – inkludert kommersielt. Imidlertid kan det ikke bli delt med andre endret form, og opphavsperson skal krediteres.

⁷ Et eksempel er forskningsprosjektet *MusicLab* hvor forskningsdataene utgjøres av musikkverk, videoopptak av publikum, og sensordata.

⁸ Creative Commons er en ideell organisasjon som utarbeider ulike standardiserte lisenser for kreative og akademiske verk (tekst, bilder, musikk og video). Lisensene angir i hvilken grad andre kan distribuere, endre og bruke et bestemt verk, og hvordan skaperen av det aktuelle verket skal krediteres.

⁹ Knut Martin Tande i Store norske leksikon

4. Navngivelse - Ikke-kommersiell (CC BY-NC)

Denne lisensen tillater gjenbrukere å remikse, adaptere og bygge på materialet så lenge det ikke er kommersielt. Det nye verket skal kreditere opprinnelig opphavsperson, og det skal være ikke-kommersielt, men behøver ikke lisensiere det nye arbeidet etter samme prinsipper.

5. Navngivelse - Ikke-kommersiell - Del på samme vilkår (CC BY-NC-SA)

Denne lisensen tillater gjenbrukere å remikse, adaptere og bygge på materialet så lenge det ikke er kommersielt. Det nye verket skal kreditere opprinnelig opphavsperson, og det skal være ikke-kommersielt, og skal lisensieres etter samme prinsipper.

6. Navngivelse-Ikke-kommersiell-Ingen bearbeidelse (CC BY NC-ND)

Denne lisensen er den mest restriktive av de seks kjernelisensene. Den tillater andre å laste ned verket og dele dem med andre så lenge opphavsperson er navngitt, men andre kan ikke endre dem på noen måte, eller bruke dem kommersielt.

Det vil også være resultater som er helt åpne. Disse vil ha lisensbenevnelsen (CC0). Men man kan også se for seg resultater som er helt lukket. Disse omfattes ikke av CC lisensene, og vil derfor være uten lisens. Prosjektgruppen mener det ville være hensiktsmessig med en benevnelse for slike resultater også, f.eks. en «CC XX».

3. Kunstnerisk utviklingsarbeid og åpen tilgang til forskningsdata

3.1 Forskningsdata

OECD publiserte allerede i 2007 rapporten *OECD Principles and Guidelines for Access to Research Data from Public Funding*, som understreket de politiske ambisjonene med åpen tilgang på forskningsdata. OECDs definisjon fra 2007 avgrensar forskningsdata til data som er brukt som primærkilde for forskningen: “factual records (numerical scores, textual records, images and sounds) used as primary sources for scientific research, and that are commonly accepted in the scientific community as necessary to validate research findings”.¹⁰

I en nyere definisjon fra 2020 har Norsk forskningsråd definert forskningsdata slik:

«Registreringer/nedtegnelser/rapporteringer i form av tall, tekster, bilder og lyder som genereres eller oppstår underveis i forskningsprosjekter. Dette kan for eksempel være data som er generert gjennom ny analyse, sammenstilling av eksisterende data, eller helt nye data generert gjennom ny data-innsamling. Forskningsdata er alltid et direkte resultat av forskningen, uavhengig av om dataene baserer seg på eksisterende data (kildedata) eller om de er samlet inn på nytt (resultatdata).»¹¹

Åpne forskningsdata i henhold til denne definisjonen innebærer altså i utgangspunktet en *bredere* forståelse av data; alle typer materialer i alle typer medier som frembringes eller oppstår underveis i et forskningsprosjekt. (I tillegg skilles det i *Forskningsrådets policy for tilgjengeliggjøring av forskningsdata* (2017), mellom data som finnes allerede, uavhengig av forskningen som skal gjennomføres (kildedata), og data som frembringes underveis i forskningsprosessen.)

¹⁰ *OECD Principles and Guidelines for Access to Research Data from Public Funding*, 2007

¹¹ «[Forskningsrådets policy for åpen forskning](#)», Norges forskningsråd, 2020

3.1.2 Hva er data i kunstnerisk utviklingsarbeid-sammenheng?

I kunstnerisk utviklingsarbeid-sammenheng vil en bred forståelse av forskningsdata utløse noen faktiske og praktiske utfordringer knyttet til åpenhet. Et kunstnerisk utviklingsarbeidsprosjekt kan inneholde en rekke kreative og skapende eller utøvende metoder som ikke alltid begrenser seg til én type data eller til et definert sett med data. I tillegg vil dataene kunne være personlige erfaringer, inntrykk og opplevelser.¹² I slike sammenhenger vil det verken la seg gjøre – eller være særlig meningsfullt – å tilgjengelig gjøre dataene.

Andre forskningstradisjoner har møtt på tilsvarende utfordringer. For eksempel gjelder det tolkningsbasert forskning innen humaniora (litteraturvitenskap, musikkvitenskap, etc.), samfunnsvitenskapelig tradisjoner basert på kvalitative metoder (antropologi, sosiologi o.a.), samt rettsvitenskapelig forskning hvor dataene knytter seg til samfunnsendringer.

Det er verdt å understreke at data i kunstnerisk utviklingsarbeidssammenheng også kan også omfatte mer *konkrete* størrelser enn de rent personlige og kvalitative. For eksempel vil spesifikke fraseringer på et instrument, teknikker for visuelle fremstillinger, eller grunnmaterialene i en musikalsk komposisjon, kunne defineres som data i denne sammenhengen.

3.1.3 Data og kunstnerisk grunnforskning/kunstnerisk anvendt forskning

Innen kunstnerisk utviklingsarbeid gir det mening å skille mellom data i grunnforskningen og data i den anvendte forskningen. Grunnforskning innen kunstnerisk utviklingsarbeid befatter seg gjerne med disiplinspesifikke metoder for å utvikle praksisen: “Basic research in the arts is a type of research with the aim of seeking new insights/knowledge through critical and explorative artistic practices. Researchers use discipline-specific methods in a systematic way with the intention of further developing the arts formally, theoretically, physically and/or conceptually.”¹³ Data som inngår i grunnforskningen innen kunstnerisk utviklingsarbeid, vil altså kunne omfatte kunstneriske erfaringer, prosessuelle refleksjoner, utforskning og testing i studio/atelier/verksted/prøvesal, og/eller kontemplative/refleksive øvelser over egen praksis. For denne typen data er det krevende/umulig å tilfredsstille FAIR forventningene.

Den anvendte forskningen vil imidlertid kunne bruke sosiale, politiske og kulturelle fenomener, historiske hendelser, kulturelle uttrykk, sosiale og politiske strukturer, medieuttrykk som data i forskningen: “Applied research in the arts is the development and use of artistic practice with the aim of achieving new insights/knowledge central to the form of material and immaterial products, with a social, cultural and/or political dimension.”¹⁴ Dette *kan* være datasett det er enklere å organisere, ordne og begrense i forhold til informasjonsmengde, og som derfor enklere kan tilfredsstille FAIR-forventningene. Likevel vil disse dataene (som innen deler av samfunnsvitenskapen og humaniora) fortsatt preges av at dataene er nært knyttet til egen kunstnerisk forskningspraksis og fagspesifikke metoder, og at de ikke er egnet til å validere det kunstneriske utviklingsarbeidets funn eller resultater.

Både innen grunnforskning og anvendt forskning kan forskningsdata innen kunstnerisk utviklingsarbeid inkludere utprøving, for eksempel kunstneriske undersøkelser som kan føre til datasett som dokumenterer lyd-, bilde-, bevegelses- og materialprøver eller liknende. Endelig kan et kunstnerisk utviklingsarbeid inkludere intervju med informanter, kartgrunnlag, historiske dokumenter, analyser og

¹² Den finske kuratoren og filosofen Mika Hannula omtaler dette som «methodological abundance» (Artistic Research Methodology: Narrative, Power and the Public, 2014)

¹³ Fra «The Vienna Declaration Consortiums» forslag til revisjon av Frascatimanualen.

¹⁴ Fra «The Vienna Declaration Consortiums» forslag til revisjon av Frascatimanualen.

liknende grunnlagsdata som prosjektet bygger på. For denne typen data kan det være mulig å tilfredsstille FAIR forventningene.

3.2 Data i FAIR sammenheng

I tillegg til utfordringene beskrevet over, finnes datadrevne forskningstradisjoner med høy dataintensivitet og hvor sammenstilling, integrasjon og analyse av data krever omfattende computerkraft og spesialisert programvare. Her har full åpenhet vist seg å være både praktisk, økonomisk, metodisk og infrastrukturelt vanskelig, for ikke å si umulig. Dette har dannet bakteppe for utvikling av *FAIR prinsippene*.

Forventningen om en type *kvalitet* ved åpne data ble første gang artikulert i en *Lorentz-workshop*¹⁵ i 2014 som resulterte i publikasjonen *FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship* publisert i tidsskriftet *Scientific Data*. FAIR prinsippene (*findable, accessible, interoperable og reusable*) betyr at data og metadata skal være mulig å gjenfinne, sitere og søke opp, være mulige å få tilgang til i den grad dette er etisk og juridisk forsvarlig, være maskinlesbare og mulige å koble med andre data, og være av en teknisk og vitenskapelig kvalitet som gjør at de kan gjenbrukes.

FAIR-prinsippene representerer altså en form for tydeliggjøring av forventningene til åpne forskningsdata for å sikre at dataene både er anvendbare og at de faktisk anvendes. Det gir mening å si at man går fra en forventning om *åpne* data til *FAIR* data.

I 2014 vedtok EU-kommisjonen å støtte disse prinsippene, og i forsknings- og innovasjonsprogrammet Horisont 2020 ble det etablert en pilot for frivillig deling av data – først innen utvalgte deler og deretter i hele programmet. Under videreføringen Horisont Europa er den frivillige piloten omgjort til et krav om at data samlet inn gjennom forskning finansiert av programmet skal gjøres FAIR.

Dette *kan* representere en vesentlig utfordring for flere typer forskning. Ikke minst for kunstnerisk utviklingsarbeid. En rekke forskningstradisjoner – inkludert kunstnerisk utviklingsarbeid – opererer med data og metadata som ikke kan tilfredsstille kravet om at de skal *være mulig å gjenfinne, sitere og søke opp, være mulige å få tilgang til, være maskinlesbare og mulige å koble med andre data, og være av en teknisk og vitenskapelig kvalitet som gjør at de kan gjenbrukes*.

Imidlertid er det bevegelse i hvor «FAIR» data *kan* være. I den nylig publiserte rapporten *Infrastruktur og tjenester for FAIR forskningsdata* (2022) produsert av «UNIT – Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning», heter det: «Data som er FAIR er ikke nødvendigvis åpent tilgjengelige. De vil derimot være maskinlesbare og interoperable, noe åpne forskningsdata ikke nødvendigvis er. Tilgangen til data kan begrenses dersom det er gode grunner for dette, for eksempel dersom det dreier seg om persondata, data som er knyttet til kommersielle interesser eller andre former for sensitive opplysninger»¹⁶. I samme rapport er det også påpekt at: «Deling av data fra kunstnerisk utviklingsarbeid og andre data som inneholder bilder, video og lyd ofte er regulert av opphavsrett, som mange tilfeller kan gjøre gjenbruk utfordrende.» Altså er det på nasjonalt nivå anerkjent at det er utfordringer med forventningene om at dataene skal tilfredsstille FAIR prinsippene til fulle.

For kunstnerisk utviklingsarbeid representerer FAIR prinsippene to typer utfordringer:

- a) at dataene skal være maskinlesbare og interoperable
- b) at dataene kan være omfattet av rettighetshensyn (kommersielle og/eller opphavsrett)

¹⁵ www.lorentzcenter.nl

¹⁶ *Infrastruktur og tjenester for FAIR forskningsdata*, UNIT 2022

Det er vår oppfatning at den første utfordringen vil representere et vesentlig problem for kunstnerisk utviklingsarbeid, dersom det gjøres til et krav at alle data som inngår i et kunstnerisk utviklingsarbeid prosjekt skal tilfredsstillende FAIR prinsippene til fulle, og at dette kravet knyttes til finansiering (f.eks. Horisont Europa).

Eksempel som illustrerer utfordringen:

Eksempel E:

Et eksempel på data som inngår i et kunstnerisk utviklingsarbeid kan være en skrivende kunstner/forfatter som metodisk bruker politiske, sosiale og/eller kulturelle fenomen som kvalitative data/informasjon og referanser i eget kreativt arbeid. Resultatet vil kunne være en roman som problematiserer samtidige kulturelle og sosiale fenomener samt ulike refleksjoner om skriveprosessen, om etiske problemstillinger og om forholdet mellom fiksjon og dokumentar.

Videre kan det være utfordrende å bestemme og å definere hvilke data det er hensiktsmessig å lagre permanent og gjøre tilgjengelige for andre forskere? Hvilken innvirkning vil en avtale om lagring av slike data ha på arbeidsform og dynamikk mellom deltagerne og prosjektet som helhet?

Eksempel F:

Et ganske vanlig KU-prosjekt i musikk, som komposisjon og innspilling av ny musikk for akustiske instrumenter, vil fra prosjektstart til utgivelse generere store mengder data som potensielt kan lagres og deles, inkludert: Lydopptak av musikalske utprøvinger og tidlige versjoner av musikken, videopptak som dokumenterer musikernes tekniske utførelse, opptak av diskusjoner og refleksjoner mellom deltagerne, skisser til musikknotasjon, samt endelig notasjon. Videre: tekniske data om musikkinstrumenter som ikke fanges opp i musikalsk notasjon, e.g. pitch, instrumentmaker og -modell, tekniske data om opptaksutstyr, plasseringer og innstillinger, datafilene fra mange titalls tagninger fra innspilling, inkludert suboptimale tagninger og feilspill, grafisk representasjon av alle editeringer i lydopptakene, samt de endelige, publiserte audiofilene.

Når det gjelder den andre utfordringen synes det imidlertid å være aksept for at ikke alle data kan være åpne eller gjøres fullt ut FAIR. ERC drøfter dette i dokumentet «Open Research Data and Data Management Plans» (2022) hvilke data som kan gjøres fullt åpne tilgjengelige:

Likewise, not all data can be made fully open. Where data raise privacy or security concerns, controls and limits on data access will be required. In some cases, it will be appropriate for researchers to delay or limit access to data in order to secure intellectual property protection. There may also be other reasons to keep data closed. Any restrictions on access should be explicit and justified in the Data Management Plan, and such data should still be managed in line with the FAIR principles.¹⁷

¹⁷ «Open Research Data and Data Management Plans», ERC Scientific Council”, 2022

Likeledes heter det i introduksjonen til Science Europe's guide til forskningsdatahåndtering:

*There may be legitimate reasons (including project-specific or privacy-related ones) for delayed or restricted access, which call for a balanced approach towards openness to research data.*¹⁸

For kunstnerisk utviklingsarbeid er dette vurderinger av høy relevans. Alle data kan altså ikke gjøres åpent tilgjengelige av flere årsaker: størrelse, private- eller sikkerhensyn, eierskapshensyn, annet. ERC viser i denne sammenheng til en EU-rapport fra 2017 som diskuterer åpen forskning og immaterielle rettigheter (IPR).¹⁹ Imidlertid nevnes ikke utfordringer knyttet til dataenes egenskaper/kvalitet i disse vurderingene.

Datamengde og datakvalitet i forskningsprosesser illustrert i eksempelet over kan ikke fanges i maskinlesbare størrelser og kan ikke brukes av andre. Det gir heller ingen mening for validering av resultat. For data som inngår i kunstnerisk utviklingsarbeidsprosjekter vil det dermed være et spørsmål om å gjøre dataene «så FAIR som mulig». Interessant nok har Vetenskapsrådet i Sverige poengtert i publikasjonen *Kriterier för FAIR forskningsdata* (2018) at det er behov for anpassninger av FAIR prinsippene i forhold til forskningsområde og datatype.²⁰

Samtidig kan det finnes rekke former for arkiverbare og delbare data som kan inngå i ulike faser av arbeidet med et kunstverk, slik som audio- eller videofeltopptak, akustiske målinger, systematiserte data om historiske trykkemetoder eller fargeteknikker, resultater av materialtester, algoritmer for prosessering av et gitt materiale, publikumsundersøkelser, osv.

Prosjektgruppen vil derfor understreke behovet for å sikre en dynamisk forståelse av FAIR-forventningene, knyttet til ulike forskningstradisjoners egenart. En for rigid forståelse og/eller bruk av FAIR prinsippene kan ekskludere en rekke forskningstradisjoner – inkludert kunstnerisk utviklingsarbeid – fra finansiering av forskningsprosjekter. Dette strider med ambisjonen om interdisiplinære tilnærminger til dagens samfunnsutfordringer.²¹

3.3 Datahåndteringsplan

Som del av ambisjonen om åpen forskning forventer både nasjonale og internasjonale forskningsfinansører at dataene som inngår i finansierte prosjekter inngår i en *datahåndteringsplan*. En datahåndteringsplan skal redegjøre for hvordan institusjonen/prosjektet skal sikre forskningsdataene, både underveis i prosjektet, og for fremtidig gjenbruk, hvile kostnader som knytter seg til håndtering og lagring og hvordan dette skal finansieres, samt hvordan dataene kan deles.

I Norge krever Norsk forskningsråd at for alle prosjekter som mottar finansiering så skal den FoU-utførende virksomhet *vurdere* om det skal lages en datahåndteringsplan. Det skal også begrunnes for hvorfor det *ikke* lages en slik plan. Norsk forskningsråd bekrefter imidlertid på telefon at policyen vil endres fra «vurdere» til «må lage».²² I EU-sammenheng krever European Research Council (ERC) at alle prosjekter finansiert under Horisont Europa (etter 2021) som frembringer forskningsdata, skal levere en datahåndteringsplan innen seks måneder etter prosjektets start, at dataene er lagret i et betrodd lager

¹⁸ "Practical Guide to the International Alignment of Research Data Management", 2018

¹⁹ Crouzier, T., Barbarossa, E., Grande, S., Triaille, J.P., IPR, Technology Transfer & Open Science, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017 (<https://doi.org/10.2760/789864>)

²⁰ s.22 i *Kriterier för FAIR forskningsdata*, 2018.

²¹ Et (paradoksalt) eksempel er «New European Bauhaus» som inngår i Horizon Europe's «Pillar II: Global Challenges & European Industrial Competitiveness». Her ble kunstnere, arkitekter, ingeniører, designere, invitert til en kunnskapsdugnad for det grønne skiftet.

²² Samtale med Siri Lader Bruhn, (spesialrådgiver Forskningsinfrastruktur) fredag 12.august 2022

(repository), og at disse er tilgjengelige etter prinsippet «så åpne som mulig, så lukkede som nødvendig».²³

For kunstnerisk utviklings samarbeid vil det være mulig å lage datahåndteringsplaner som tydeliggjør og avklarer status og restriksjoner på forskningsdataene. På samme måte som for forskningstradisjoner innen f.eks. juss, humaniora og samfunnsvitenskapene vil en slik plan ha åpenbare verdimeslige begrensninger (se eksempelet over), men planen vil likevel kunne redegjøre for hvilke typer data som inngår i prosjektet og hva slags eventuelle FAIR-kvaliteter disse har.

Et sentralt spørsmål er fortsatt hvorfor en slik datahåndteringsplan skal lages for kunstnerisk utviklingsarbeidsprosjekter. Betyr ikke dette mer administrasjon og har det i det hele tatt noen nytteverdi? Svaret knytter seg til ambisjonen om å dele det som kan deles med nasjonale og internasjonale kollegaer, med studenter, praksisfelt og bransje, på samme måte som man deler resultatet av kunstnerisk utviklingsarbeid i institusjonelle eller nasjonale vitenarkiver. Det finnes altså både et faglig og etisk rasjonale for denne holdningen. Man kan tenke seg en kollega som jobber med problemstillinger som beskrevet i «Eksempel F» over, og som ønsker å vite hva som inngikk i prosjektet. En datahåndteringsplan vil også kunne redegjøre for og tydeliggjøre kvaliteten/statusen på dataene som inngikk i prosjektet. KU-prosjekter med en datahåndteringsplan kan i tillegg bidra til kunnskapsproduksjon og bevissthet om hva datamateriale i et skapende kunstnerisk prosjekt kan være. (Jfr. poengene om fraseringer, teknikker, grunnmateriale i 3.1.2 over). Dette er informasjon som ikke umiddelbart omfattes av opphavsrettsbeskyttelse (slik som verket), men som belyser og informerer om verket og resultatet.

4. Vurderinger og oppsummering

Vurdering knyttet til resultat

- Prosjektgruppens vurdering er at det er ingen essensielle grunner til at resultatet av kunstnerisk utviklingsarbeid ikke kan gjøres åpent tilgjengelig. MEN det finnes ofte flere kommersielle, opphavsrettslige, sikkerhetsmessige og andre juridiske grunner til å begrense åpenheten:
- Begrensningene på åpen tilgang *kan* håndteres gjennom et lisenssystem som Creative Commons med noen tillegg.

Vurdering knyttet til data

- Sektoren har beveget seg fra en generell forventning om åpen tilgang på all forskningsdata, til en forventning om at forskningsdataene gjøres FAIR (*findable, accessible, interoperable og reusable*) hvilket betyr at data og metadata skal være mulig å gjenfinne, sitere og søke opp, være mulige å få tilgang til i den grad dette er etisk og juridisk forsvarlig, være maskinlesbare og mulige å koble med andre data, og være av en teknisk og vitenskapelig kvalitet som gjør at de kan gjenbrukes.
- All forskningsdata som inngår i kunstnerisk utviklingsarbeid-sammenheng kan vanskelig tilfredsstillere disse forventningene. Her er kunstnerisk utviklingsarbeid sammenstilt med deler av forskningen innen humaniora, samfunnsvitenskapen, juss o.a.
- Prosjektgruppen vil derfor understreke behovet for å sikre en dynamisk forståelse av FAIR-forventningene, knyttet til ulike forskningstradisjoners egenart. En *for* rigid forståelse og/eller bruk av FAIR prinsippene kan ekskludere en rekke forskningstradisjoner – inkludert kunstnerisk utviklingsarbeid – fra finansiering av forskningsprosjekter.
- En datahåndteringsplan kan tydeliggjøre og avklare status og restriksjoner på forskningsdataene. På samme måte som for forskningstradisjoner innen f.eks. juss, humaniora og samfunnsvitenskapene

²³ «Open Research Data and Data Management Plans», ERC Scientific Council, 2022

vil en slik plan kunne redegjøre for hvilke typer data som inngår i prosjektet og hva slags eventuelle FAIR-kvaliteter disse har.

- Kunstnerisk utviklingsarbeid kan vanskelig møte forventningene om åpne data når det dreier seg om grunnforskningsproblemstillinger. Dette er både av essensielle og praktiske årsaker:
 - Dataene er nært knyttet til egen kunstnerisk forskningspraksis og forskningsspesifikke metoder.
 - De er vanskelig å gjøre/kan ikke gjøres maskinlesbare.
 - De er ikke egnet til å validere det kunstneriske utviklingsarbeidet funn eller resultater.
- Kunstnerisk utviklingsarbeid vil i enkelte sammenhenger kunne møte forventningene om åpne data i forbindelse med anvendt forskning. Her vil dataene kunne omfatte kilde-data som er/kan gjøres maskinlesbare. Likevel vil disse dataene (som innen deler av samfunnsvitenskapen og humaniora) fortsatt preges av at:
 - Dataene er nært knyttet til egen kunstnerisk forskningspraksis og idiosynkratiske metoder.
 - De er ikke egnet til å validere det kunstneriske utviklingsarbeidet funn eller resultater.

5. Videre arbeid

Prosjektgruppen vil avslutningsvis peke på arbeid og utfordringer som følger av ambisjonen om åpen tilgang på resultater og forskningsdata innen kunstnerisk utviklingsarbeid.

- Bruk av et lisensieringssystem kan være mulig, men krever endring i publiseringspraksis og publiseringskultur. En plan for et slikt arbeid vil være nødvendig for at institusjonene gjør dette til «normalpraksis».
- En innføring av datahåndteringsplaner for kunstnerisk utviklingsarbeidsprosjekter krever utvikling av en mal for slike planer samt en strategi for implementering.
- Publisering av resultatene av kunstnerisk utviklingsarbeid skjer på en rekke ulike plattformer – både innenfor og utenfor akademien. Mens andre fagfelt opererer med vitenskapelig publisering vs forskningsformidling som et skille mellom publisering innenfor sektorens logikk og formidling utenfor, vil mange resultater av kunstnerisk utviklingsarbeid ha en like naturlig «publisering» utenfor sektoren (konsertsalen, galleriet etc.) Dette kompliserer åpenhetsambisjonen. Hvordan skal dette angripes?

6. Terminologi

Begrep	Forklaring
Datahåndteringsplan (DHP)	«En datahåndteringsplan (på engelsk: data management plan, forkortet DMP) er et dokument som beskriver hvordan forskningsdataene i et prosjekt skal håndteres, fra prosjektets start til slutt.» ²⁴
Datainfrastruktur	«Datainfrastruktur er forskningsinfrastrukturer som har som formål å bearbeide, lagre, kuratere, tilgjengeliggjøre og/eller forbedre utnyttelse av data.» ²⁵

²⁴ «Forskningsrådets policy for åpen forskning», Norges forskningsråd, 2020

²⁵ «Forskningsrådets policy for åpen forskning», Norges forskningsråd, 2020

Digital Object Identifier (DOI)	«DOI er en varig og unik identifikator for forskningsdata og publikasjoner» ²⁶
DORA	“I 2018 signerte Forskningsrådet The San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA). Erklæringen inneholder et sett av anbefalinger om god praksis for kvalitetsvurderinger, og oppfordrer til ikke å legge tidsskriftenes innflytelsesfaktor til grunn når prosjektfinansiering tildeles. I stedet skal faglig kvalitet og oppnådde forskningsresultater vurderes på et bredere grunnlag» ²⁷
FAIR	«FAIR-prinsippene for god datahåndtering: De internasjonale FAIR-prinsippene er utarbeidet som et sett av retningslinjer for å tilrettelegge for videre bruk av forskningsdata. FAIR er et akronym for ordene findable, accessible, interoperable og reusable ²⁸ . Forskningsdata skal med andre ord være av en kvalitet som gjør dem tilgjengelige, gjenfinnbare og gjenbrukbare. Videre ligger det i begrepet interoperable at både data og metadata skal kunne håndteres maskinelt og at man skal bruke konsistente vokabular.» ²⁹
Forskningsdata	«Registreringer/nedtegnelser/rapporteringer i form av tall, tekster, bilder og lyder som genereres eller oppstår underveis i forskningsprosjekter. Dette kan for eksempel være data som er generert gjennom ny analyse, sammenstilling av eksisterende data, eller helt nye data generert gjennom ny data- innsamling. Forskningsdata er alltid et direkte resultat av forskningen, uavhengig av om dataene baserer seg på eksisterende data (kildedata) eller om de er samlet inn på nytt (resultatdata).» ³⁰
Immaterielle rettigheter	«Alle rettigheter til tekniske løsninger, metoder, prosesser og prosedyrer enten disse er patentert, kan patenteres eller ikke, samt alle opphavsrettigheter og rettigheter til varemerker, design, plantesorter, databaser, kretsmønstre, tegninger, spesifikasjoner, prototyper, bedriftshemmeligheter og lignende.» ³¹
Kildedata	«Kildedata er data som allerede finnes, uavhengig av forskningen som skal gjennomføres.» ³² (Tilgjengeliggjøring, NFR, 2017)
Kildekode	«Åpen kildekode (på engelsk: open source) betyr at kildekode til et dataprogram er gjort tilgjengelig for alle.» ³³
Kommersiell utnyttelse	«Direkte eller indirekte bruk av prosjektresultater i utvikling og markedsføring av produkt/tjeneste eller prosess basert på prosjektresultater, eller overdragelse og/eller lisensiering av prosjektresultater til tredjemenn, unntatt forlagsmessig utgivelse.» ³⁴
Lisens	«Alle vitenskapelige artikler skal gjøres åpent tilgjengelig uten forsinkelse (embargo) og med en åpen lisens.

²⁶ «Tilgjengeliggjøring av forskningsdata, Policy for Norges forskningsråd», revidert 2017.

²⁷ «Forskningsrådets policy for åpen forskning», Norges forskningsråd, 2020

²⁸ «Wilkinson, Mark D. mfl. (2016) "The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship". Scientific Data. 3(160018).
<https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>.

Se også: <https://www.force11.org/group/fairgroup/fairprinciples>

²⁹ «Tilgjengeliggjøring av forskningsdata, Policy for Norges forskningsråd», revidert 2017.

³⁰ «Forskningsrådets policy for åpen forskning», Norges forskningsråd, 2020

³¹ «Generelle vilkår for FoU-prosjekter», Norges forskningsråd 01.01.2012.

³² «Tilgjengeliggjøring av forskningsdata, Policy for Norges forskningsråd», revidert 2017.

³³ «Forskningsrådets policy for åpen forskning», Norges forskningsråd, 2020

³⁴ «Generelle vilkår for FoU-prosjekter», Norges forskningsråd 01.01.2012.

	<ul style="list-style-type: none"> – Vitenskapelige artikler skal gjøres tilgjengelig med en Creative Commons Navngivelse 4.0 lisens CC BY 4.0, alternativt CC BY-SA eller CC0. – Dersom faglige grunner tilsier det, kan CC BY-ND- lisens ("Ingen bearbeidelse") benyttes. Dersom en CC BY-ND-lisens benyttes, skal prosjektansvarlig oppgi faglig begrunnelse for dette i prosjektets sluttrapport. – Alle vitenskapelige artikler skal gjøres åpent tilgjengelig med åpen lisens, jf. over, i et egnet åpent arkiv senest ved utgivers publisering. Versjonen som gjøres tilgjengelig skal være siste manusversjon etter fagfelleevaluering (AAM) eller den endelige publiserte versjonen (VoR). – Prosjektansvarlig skal sørge for at opphavsperson beholder nødvendige immaterielle rettigheter til å gjøre artikler åpent tilgjengelig med en åpen lisens, som beskrevet over – Forfattere skal legge følgende formulering inn i manuskripter som sendes til utgiver for publisering: «This research was funded, in whole or in part, by The Research Council of Norway [6-sifret prosjektnummer]. For the purpose of open access, the author has applied a CC BY public copyright license to any Author Accepted Manuscript (AAM) version arising from this submission.»³⁵
Lisenstyper ³⁶	<p>CC-BY: Navngivelse CC-BY-SA: Navngivelse-Del på samme vilkår CC-BY-ND: Navngivelse-Ingen bearbeidelse CC-BY-NC: Navngivelse-Ikke kommersiell CC-BY-NC-SA: Navngivelse-Ikke kommersiell-Del på samme vilkår CC-BY-NC-ND: Navngivelse-Ikkekommersiell-Ingen bearbeidelse</p> <p>CC0: Opphaveren oppgir sine rettigheter og gir fri bruk av materialet, uten navngivelse.</p>
Metadata	«Metadata er data som definerer eller beskriver andre data.» Feil! Bokmerke er ikke definert. Policy NFR, 2020
Offentlig finansiert	«Alle prosjekter og aktiviteter som er helt eller delvis finansiert med offentlige midler regnes som offentlig finansierte.» ³⁷
Prosjektansvarlig	«Den institusjon, bedrift eller virksomhet som overfor Forskningsrådet er ansvarlig for at prosjektet gjennomføres i henhold til kontrakt. I særtilfeller kan prosjektansvarlig være en person.» ³⁸
Prosjektleder	«Den personen som på vegne av prosjektansvarlig skal ivareta den faglige framdriften og gjennomføringen av prosjektet.» ³⁹
Prosjektresultater	«Alle resultater som er skapt eller oppnådd i forbindelse med prosjektet, herunder immaterielle rettigheter, uavhengig av om resultatene er vernet av lovgivning.» ⁴⁰

³⁵ «Forskningsrådets krav til vitenskapelige publikasjoner», Norges forskningsråd, oppdatert 13.11.2020

³⁶ <https://creativecommons.org/licenses/?lang=no>

³⁷ «Tilgjengeliggjøring av forskningsdata, Policy for Norges forskningsråd», revidert 2017.

³⁸ «Generelle vilkår for FoU-prosjekter», Norges forskningsråd 01.01.2012.

³⁹ «Generelle vilkår for FoU-prosjekter», Norges forskningsråd 01.01.2012.

⁴⁰ «Generelle vilkår for FoU-prosjekter», Norges forskningsråd 01.01.2012.

Rettigheter	«Prosjektansvarlig og eventuelle samarbeidspartnere skal sikre seg rettighetene til kommersiell utnyttelse av prosjektresultater, og plikter om nødvendig å inngå avtaler med eiere, ansatte (herunder ansatte med flere tilsettingsforhold), underleverandører og andre for å oppnå dette. Slik rettighets sikring medfører ingen begrensning i beskyttelsen av opphavsmannens ideelle interesser etter Åndsverksloven og er ikke til hinder for at det avtales vederlagsordninger for opphavsmenn tilsvarende de som gjelder for ansattes oppfinnelser i samsvar med Lov om rett til ansattes oppfinnelser.» ⁴¹
Åpne data	«At data er åpne, betyr at de deles uten begrensninger på hvem som kan bruke dataene (tilgangsbegrensninger), eller hva dataene skal brukes til (formålsbegrensninger).» ⁴²
Åpen forskning	«Åpen forskning vil si vitenskapelig praksis hvor prosesser og resultater er åpent tilgjengelige under vilkår som fremmer kvalitet og kunnskapsutvikling og deling og bruk på en samfunnsansvarlig måte.» ⁴³
Åpen tilgang til data	«Registreringer/nedtegnelser/rapporteringer i form av tall, tekster, bilder og lyder som genereres eller oppstår underveis i forskningsprosjekter. Dette kan for eksempel være data som er generert gjennom ny analyse, sammenstilling av eksisterende data, eller helt nye data generert gjennom ny data- innsamling. Forskningsdata er alltid et direkte resultat av forskningen, uavhengig av om dataene baserer seg på eksisterende data (kildedata) eller om de er samlet inn på nytt (resultatdata).» ⁴⁴
Åpen tilgang til publikasjoner	«Resultatene av offentlig finansiert forskning skal være offentlig tilgjengelige» ⁴⁵

Kilder til termbasen:

[«Hvordan skal vi dele forskningsdata?»](#), Norges forskningsråd 2021.

[«Forskningsrådets policy for åpen forskning»](#), Norges forskningsråd, 2020

[«Generelle vilkår for FoU-prosjekter»](#), Norges forskningsråd 01.01.2012

[«Tilgjengeliggjøring av forskningsdata, Policy for Norges forskningsråd»](#), revidert 2017.

[«Forskningsrådets krav til vitenskapelige publikasjoner»](#), Norges forskningsråd, oppdatert 13.11.2020

[«Rettighets- og lisensspørsmål ved åpen publisering»](#), Torger Kielland, 2019.

[«Lisenser og åpen tilgang – bruk av CC og konsekvenser for forskere»](#), Unit 09.03.2020

Arbeidsgruppe:

Jørn Mortensen (leder), dekan School of Arts, Design and Media, Høyskolen Kristiania

Torben Lai, fagdirektør utdanning og forskning, Kunsthøgskolen i Oslo

Kjetil Solvik, spesialrådgiver, Norges musikkhøgskole

⁴¹ [«Generelle vilkår for FoU-prosjekter»](#), Norges forskningsråd 01.01.2012.

⁴² [«Hvordan skal vi dele forskningsdata?»](#), Norges forskningsråd 2021.

⁴³ [«Forskningsrådets policy for åpen forskning»](#), Norges forskningsråd, 2020

⁴⁴ [«Forskningsrådets policy for åpen forskning»](#), Norges forskningsråd, 2020

⁴⁵ [«Forskningsrådets policy for åpen forskning»](#), Norges forskningsråd, 2020